

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Вступ. Зовнішньоекономічна діяльність виступає джерелом валютних надходжень, створює підґрунтя для розвитку науково-технічного потенціалу національної економіки, залучення до міжнародного конкурентного ринкового середовища, створення та просування продукції, орієнтованої на експорт.

Зовнішньоекономічні зв'язки відіграють значну роль у господарській діяльності українських підприємств та організацій. Зростає зацікавленість в економічному, виробничому та науково-технічному співробітництві з партнерами із зарубіжних країн, що сприяє залученню капіталу, нових технологій та ноу-хау. Все це сприяє дослідженню різних аспектів міжнародного співробітництва.

Дослідженню окремих проблем зовнішньоекономічної діяльності України, товарної та географічної структури зовнішньої торгівлі присвячено публікації В. Кудлая, С. Романенка, О. Бодрука та інших. В роботах відображені різні грані міжнародного співробітництва в розрізі форм та видів діяльності, проте акцент робиться на умови сталого розвитку. Так в спільній роботі С. Романенка та О. Бодрука висвітлено основні проблеми та зовнішньоекономічні пріоритети України за умови європейської та євроатлантичної інтеграції [1]. В науковій праці В. Кудлая досліджується особливості зовнішньоекономічної діяльності України та зазначено головні напрямки розв'язання зовнішньополітичних завдань в інтересах стабільності та безпеки, а також визначено шляхи удосконалення зовнішньої регіональної політики України [2]. Сьогодні ситуація докорінно змінилася. Світова економіка перебуває у стані фінансової кризи і це накладає особливості як на умови функціонування підприємств, так і на зовнішньоекономічні зв'язки. Потребують детального аналізу та оцінки особливості побудови відносин в умовах фінансової кризи.

Постановка задачі. Головною метою дослідження є аналіз зовнішньоекономічної діяльності України, проблеми та перспективи її подальшого розвитку, напрямки скорочення негативного сальдо торгового балансу в умовах світової фінансової кризи. Відповідно до поставленої мети,

вирішуються завдання: аналіз динаміки експорту та імпорту, їх товарної структури з метою виявлення пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни; визначення основних причин виникнення від'ємного торгового сальдо та недосконалого розвитку експорту порівняно з імпортом; розробка нових пропозицій по удосконаленню зовнішньоекономічної діяльності України.

Методологія. Дослідження базується на методах аналізу статистичних даних експорту та імпорту в розрізі окремих груп продукції, синтезу отриманої інформації та її узагальнення на основі індукції.

Результат дослідження. Тенденції, які формуються у сфері зовнішньоекономічної діяльності, не можна оцінювати однозначно. З одного боку, має місце покращання товарної структури експорту в залежності від ступеня промислової переробки та нарощування внутрішньогалузевої товарної торгівлі. З іншого - мають місце значні негативні тенденції у розвитку конкурентоспроможності: загальне зниження залежності формування ВВП від зовнішніх ринків; посилення ролі торгівлі з країнами СНД, особливо з Росією в енергетичній сфері; низький рівень інвестиційної привабливості виробництв; переважання надходження фінансового, а не промислового капіталу.

Основу системи зовнішньоекономічних зв'язків складає зовнішня торгівля. Тому першочергового значення набуває оптимізація паритетних умов торгівлі на основі врахування інтересів сторін, максимального використання економічного потенціалу та інтеграційних надбань.

Ключовою проблемою розвитку зовнішньої торгівлі України протягом багатьох років є її від'ємне сальдо торгового балансу, яке спричинюється недосконалою структурою експорту та імпорту. Динаміку експорту та імпорту зображено в таблиці 1.

Впродовж 2002-2007 рр. спостерігається тенденція зростання обсягів експорту. Проте якщо в період 2002-2004 рр. темп приросту складав 28-40% на рік, то починаючи з 2004 р. спостерігалось уповільнення даного показника до 5 – 10% на рік. Протягом останніх трьох років спостерігається тенденція переважання імпорту над експортом, що призводить до негативного сальдо торгового балансу, який в 2007 р. склав 11421,80 млн. дол. США., а за попередніми оцінками експертів, які сильно різняться, на кінець 2008 р. – 13-17 млн. дол. США. Проте торговий оборот постійно зростає і в 2007 р. склав 109918,0 млн. дол. США.

Таблиця 1
Динаміка показників експорту та імпорту товарів у 2002-2007 рр.

млн. дол. США

Показники	Роки					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Експорт	17957,10	23080,20	32672,30	34286,75	38367,70	49248,10

Імпорт	16976,80	23020,80	28996,0	36141,094	45034,50	60669,90
Торгове сальдо	980,30	59,40	3676,30	-1854,34	-6666,80	-11421,80
Торговий оборот	34933,90	46101,0	61668,30	70427,84	83402,20	109918,0

Складено за даними Держкомстату[3]

Така ситуація пояснюється значною залежністю України від імпорту енергоносіїв, особливо з Російської Федерації, що призводить до негативного торгового сальдо. Вплив на дану ситуацію також здійснює імпорт транспортних засобів та продукції машинобудування, що зумовлене, з одного боку – незадоволеним платоспроможним попитом та кредитними програмами банків, а з іншого - низьким розвитком науково-технічного потенціалу країни, відсутністю високотехнологічного обладнання та наукових розробок, які допомогли б забезпечити власні потреби країни та вийти на зарубіжні ринки.

Серед товарів, які імпортують переважають мінеральні продукти – 28,5%, транспортні засоби – 13,5%, з них 12,8% - наземні транспортні засоби крім залізничних та механічне обладнання – 17,4% (рис.1).

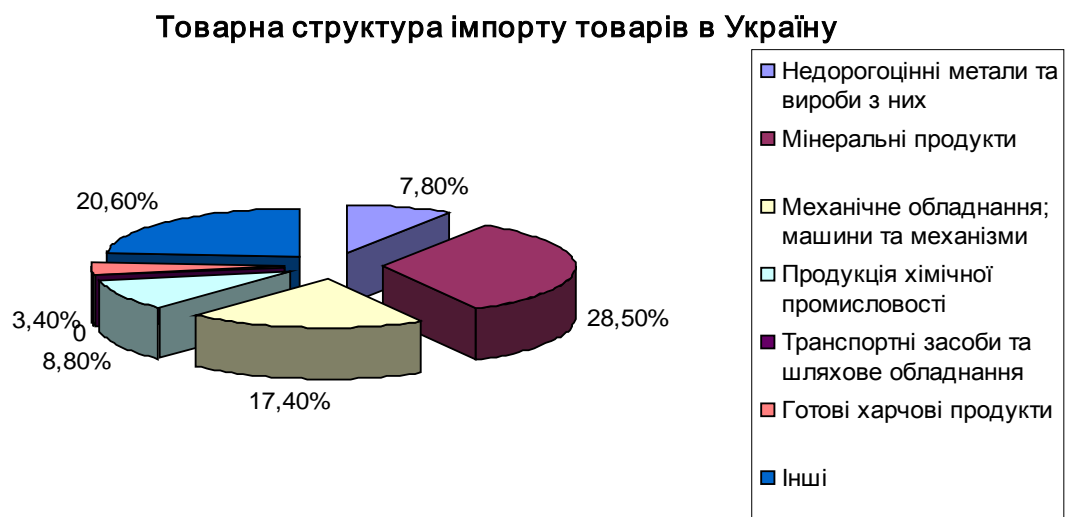

Рис. 1. Товарна структура імпорту в Україну за 2002-2007 рр. [3]

У загальному обсязі імпорту товарів 33,7% становили мінеральні ресурси, з них 30,9 % - енергетичні ресурси (нафта сира – 13,2%, газ природний – 12,2%). Надходження механічного та електричного обладнання, транспортних засобів, недорогоцінних металів та виробів з них та інше становили 57% від вартості загального імпорту.

Мають місце негативні тенденції і в товарній структурі експорту. Найбільшу частку в загальному експорті товарів займають недорогоцінні метали – 42,2 %. Проте негативним є те, що експортують в основному сировину, а імпортують готову продукцію. Сировинна спрямованість

економіки України робить її залежною від зовнішніх негативних факторів. Особливо небезпечним є високий ступінь відкритості національної економіки - частка експорту товарів та послуг у ВВП становить 61% (безпечним дефіцитом вважається розмір до 10% від ВВП) [4]. Ця ситуація зумовлює значну залежність економіки України від ситуації на світових ринках. Товарну структуру експорту на рис. 2.

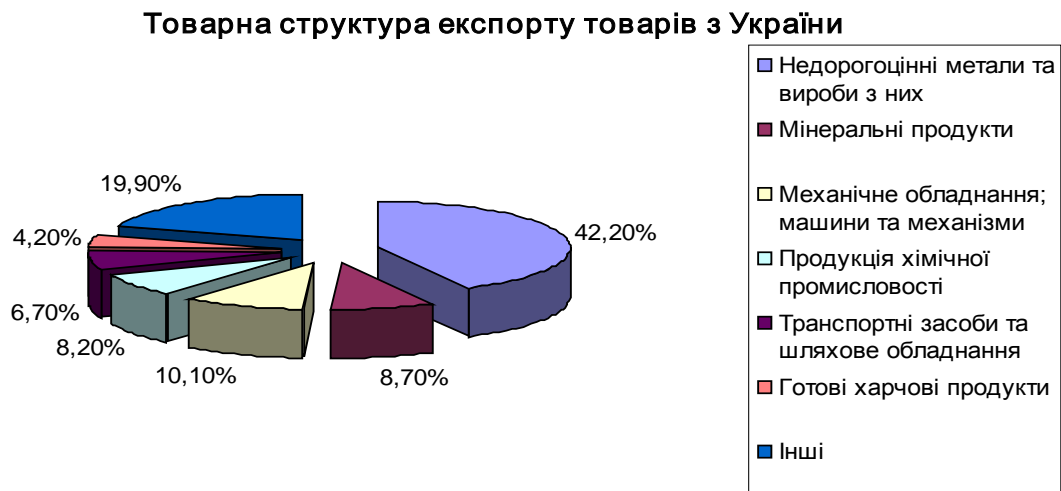

Рис.1. Товарна структура експорту з України за 2007 р. [3]

Зовнішньоторговельні операції України здійснювалися з партнерами з 203 країн світу. Найбільші обсяги експортно-імпортних операцій проводилися з Росією. Відповідно 21,9% та 35,5% в обсязі експорту та імпорту [5].

Таким чином Україна володіє достатнім потенціалом для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Має місце інтерес з боку іноземних споживачів до окремих груп продукції, яка виробляється в країні. Проте не завжди якість запропонованих товарів відповідає міжнародним стандартам. Вирішення цього питання можливе за умови вкладення капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі.

Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

На жаль, усі позитивні напрацювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть бути зведені нанівець за умов загострення фінансової кризи. Економіка інтегрована у міжнародні економічні відносини і вже сьогодні відчуває значний торговий дисбаланс, який є результатом падіння попиту на вітчизняну продукцію.

Так в порівнянні із жовтнем 2007 р. відбулося скорочення промислового виробництва на 19,8%. Скорочення обсягів виробництва продукції у машинобудуванні склало 11,2%, у хімічній промисловості – 19,2%. [7]

Зменшення випуску продукції у металургійній галузі на 35,6% у цей же період, призвела до скорочення обсягів виробництва у суміжних галузях: видобуток залізної руди зменшився на 27,4%, коксу – на 34,6%, нафтопереробка скоротилася на 44% [7]. Слід сказати, що металургійна галузь вносила вагомий внесок в доходну частину бюджету. Проте зважаючи на те, що основні фонди впродовж тривалого часу не оновлювалися, а технології є застарілими, галузь не може конкурувати з аналогічною китайською та російською продукцією.

Відбулося скорочення обсягів перевезення вантажів різними видами транспорту, зокрема залізницею – на 40%. Практично відсутні перевезення експортних вантажів, а кількість імпорتنих – стрімко скорочується [8].

Вступ України до СОТ у травні 2008 р. призвів до збільшення дешевого імпорту та прискорив темпи зростання від'ємного сальдо платіжного балансу.

Висновок. Зовнішньоекономічна діяльність є важливим компонентом політики держави у галузі міжнародної політики. Саме тому державна політика має вагомий внесок у сфері міжнародних економічних відносин, а також впливає на активність господарюючих суб'єктів, що може позитивно вплинути на українську економіку та вивести її на якісно новий рівень розвитку.

Зважаючи на умови світової фінансової нестабільності, що склалися, на перший план виходить завдання пошуку внутрішніх ресурсів, які могли б бути спрямовані на оптимізацію обсягу та структури експорту, впровадження політики протекціонізму та покращення ситуації у високотехнологічних, наукомістких галузях машинобудування (верстати, літаки, ракети, судна, прилади, побутову техніку), галузях порошкової металургії, надтвердих матеріалів, кераміки, електрозварювання, сільського господарства, харчової промисловості тощо. Таким ресурсами могли б стати асигнування з бюджету, кошти пайових інвестиційних фондів, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній та інших фінансових інститутів. Фінансова підтримка експортерам може надаватися шляхом пільгового оподаткування, з одного боку, та з допомогою встановлення спеціального ввізного мита на конкуруючі товари.

За умови створення належної виробничої, соціальної і зовнішньоекономічної інфраструктури Україна може реально і стабільно розширювати свої позиції у світовій торгівлі, але для цього необхідні значні обсяги коштів та часу.

Основними заходами державної політики, що сприятимуть розвитку підприємств-експортерів повинні стати: удосконалення законодавства

України, що регулює зовнішню економічну діяльність; адаптація національного законодавства до норм СОТ; розробка та реалізація національної програми підвищення конкурентоспроможності виробників у важливих для України галузях економіки.

Дуже важливим є збільшення обсягів закупівель за кордоном ліцензій на новітні технології, машини, устаткування і прилади для подальшого створення нових конкурентоспроможних національних виробництв, набуття успішного досвіду іноземних країн в науково-технічних розробках, що зумовлює зменшення залежності України від імпоротної продукції.

Потребує розширення та модернізації транспортний комплекс і транспортна інфраструктура України з метою реалізації транзитних операцій (з використанням трубопровідного, залізничного, автомобільного, морського і повітряного транспорту).

Впровадження та дотримання в Україні міжнародних стандартів та вимог сертифікації забезпечить відповідність національної продукції та послуг вимогам світової спільноти, а участь в міжнародних коопераційних проектах надасть пріоритетного розвитку багатьом галузям промислового комплексу.

Таким чином має місце чимало перспективних шляхів розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, які навіть в умовах світової фінансової кризи дозволять мінімізувати вплив зовнішніх негативних факторів та відкрити нові перспективи для розвитку суб'єктів господарювання України. Необхідні подальші наукові розвідки стосовно механізмів реалізації різноманітних напрямів залучення фінансових ресурсів з метою розвитку конкуруючих виробництв на виведення товарів національних виробників на міжнародний ринок.

Список використаної літератури:

1. Бодрук, О.С., Романенко, С.П. Зовнішня політика України та міжнародна безпека [Текст] / О.С. Бодрук, С.П. Романенко // Економіст.- 2006 р.- №2 – с. 69 –75.
2. Кудлай, В.Г. Особливості експортно-імпоротної діяльності у зовнішньоекономічній діяльності підприємств України [Текст] / В.Г. Кудлай // Економіка, Фінанси, Право. – 2007. - №9. – с. 3-9.
3. Товарна структура експорту та імпорту товарів у 2007 р. [Електронний ресурс] // Держкомстат України. - Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1008_u.htm.
4. Доповідь про соціально-економічне становище України за 2008 р. [Електронний ресурс] // Держкомстат України. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/document/SDebt2008.pdf>.
5. Експорт – імпорт окремих видів товарів за країнами світу [Електронний ресурс] // Держкомстат України. - Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/e_iovt/e_iovt
6. Обсяг експорту – імпорту за регіонами [Електронний ресурс] // Держкомстат України. - Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/oet/oet_u/oet1008_u.htm.

7. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003-2007 рр. [Електронний ресурс]. // Держкомстат України. - Режим доступу: [http:// ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2006/prm_ric/prm_/vov2005_u.html](http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2006/prm_ric/prm_/vov2005_u.html).
8. Вантажні перевезення за 2002-2007 рр. [Електронний ресурс] // Держкомстат України. - Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/tz/vp/vp_u/vp1108_u.htm.